

СПРИЯННЯ ЗДОРОВ'Ю І ТВОРЧОМУ РОЗВИТКУ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ МАН

Островерх А. Є., Кабацька О. В.

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Харків, Україна

У статті розглядається питання про вплив участі в конкурсі-захисті наукових робіт МАН на здоров'я та творчий розвиток школярів. Виявлено, що учні поглибили свої знання про збереження здоров'я, почали вести здоровий спосіб життя, познайомилися з новими цікавими людьми, розвинули свої ораторські здібності, удосконалили вміння працювати з комп'ютером і літературою, але під час наукової роботи та після її захисту слухачі МАН відчували втому, що негативно вплинуло на їх здоров'я.

Ключові слова: Мала академія наук, школярі, творчий розвиток, здоров'я.

В статье рассматривается проблема влияния участия в конкурсе-защите научных работ МАН на здоровье и творческое развитие школьников. Выявлено, что ученики углубили свои знания о сохранении здоровья, начали вести здоровый образ жизни, познакомились с новыми интересными людьми, развили свои ораторские способности, усовершенствовали умение работать с компьютером и литературой, но во время научной работы и после ее защиты слушатели чувствовали усталость, что негативно повлияло на их здоровье.

Ключевые слова: Малая академия наук, школьники, творческое развитие, здоровье.

The results obtained and their scientific novelty – participation in contest-defence of SAS scientific works influences health and creative development of pupils, it is determined that pupils have extended their knowledge about health preservation, started to lead a healthy life, got acquainted with new interesting people, developed their declamatory abilities, improved their skills of working on the computer and working with the literature, though during their research work and after its defence SAS students felt tiredness that affected their health.

Keywords: Small Academy of Sciences, pupils, creative development, health.

Актуальність проблеми. Розвиток суспільства у ХХІ столітті характеризується різким погіршенням стану здоров'я населення, зростанням психосоматичних захворювань дітей, шкільної та студентської молоді. Здоров'я дітей — найцінніше надбання цивілізованого суспільства. Воно створює фізичний, духовний, соціальний, інтелектуальний базиси країни. Наші діти на сьогодні — ослаблені та хворобливі, як, урешті, і належить бути дитині, котра погано та нерационально харчується, живе в забрудненому навколишньому середовищі, не займається справжньою фізкультурою та постійно зазнає нервових перевантажень. У державних програмах і нормативних документах у галузі освіти підкреслюється, що здоров'я молодого покоління — це інтегрований показник суспільного розвитку. Тому формування здорового способу життя є обов'язковим завданням і умовою розвитку творчих здібностей учня та формування його як творчої особистості. Школа — це місце, де дитина проводить значну частину часу. Тому саме школа має великі можливості у здійсненні ряду заходів із питань збереження здоров'я. Школа — єдиний організм із тісними взаємозв'язками всіх його структурних компонентів. Але не тільки в школі діти отримують знання, вихованням молоді також займаються позашкільні заклади. В умовах відродження національної системи освіти позашкільні заклади стають невід'ємним компонентом освітньої структури, який сприяє всебічному гармонійному розвитку особистості, соціальній адаптації та самореалізації людини в суспільстві. Позашкільні заклади, які працюють у соціально-культурній та освітній сферах, доповнюють шкільну освіту, створюють позитивне виховне середовище для учня. У системі Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України сьогодні діють 1493 державних заклади, у тому числі 658 дитячо-юнацьких спортивних шкіл.

Позашкільні навчальні заклади, як державна інституція, вирішують важливі завдання соціальної політики стосовно виховання морально свідомої, культурної, духовно та фізично

♥ Островерх А. Є., Кабацька О. В., 2013

здорової особистості, здатної до творчої самореалізації в суспільстві, професійного самовизначення і допрофесійної підготовки учнівської молоді, профілактики негативних проявів поведінки в дитячому та молодіжному середовищі.

В Україні існує державне замовлення, яке передбачає роботу з обдарованими та соціально активними дітьми. З метою створення сприятливих умов для всебічного розвитку учнів і розквіту їхнього творчого потенціалу створено Малу академію наук України.

Підбиваючи підсумок, можна зазначити, що валеологічна освіта та просвітницька робота — важлива проблема української нації.

Метою дослідження є визначення впливу участі в конкурсі-захисті наукових робіт МАН на здоров'я та творчий розвиток школярів.

Основний зміст. У науковій літературі визначено сутність поняття «здоров'я», висвітлено складові індивідуального здоров'я, досліджено проблему збереження і зміцнення здоров'я особистості (М. Амосов, П. Анохін, Е. Булич, П. Калью, Г. Сигерист та інші) [1; 2; 4; 6; 10]. Проте на сучасному етапі розвитку науки є потреба в дослідженні феномена здоров'я з позиції сучасних методологічних підходів, здійсненні класифікації існуючих понять «здоров'я», в уточненні складових індивідуального здоров'я як певної системи з визначенням їх ієрархії, взаємозв'язку тощо. Історія визначення поняття «здоров'я» нараховує понад дві тисячі років. Першими дослідниками проблеми здоров'я, що надали йому визначення, були Гіппократ, Арістотель, Гален, Ібн Сіна (IV ст. до н. е. — XI ст. н. е.). Вони та їхні послідовники протягом наступних століть розуміли здоров'я як рівновагу й гармонію соків (кров, флегма, чорна жовч, жовта жовч), органів, сил, відсутність фізичного каліцтва та захворювань. Лише в 1941 році Г. Сигерист, досліджуючи проблему здоров'я, зазначав, що «здоров'я тому не означає просто відсутність захворювань: це щось додаткове, це життєрадісне та бажане виконання обов'язків, які життя покладає на людину» [10, с. 393]. Це визначення суттєво змінює уявлення про здоров'я. Воно стає основоположним при розгляданні питань, пов'язаних зі здоров'ям, а згодом знаходить своє відображення в преамбулі уставу ВООЗ: «Здоров'я — це стан повного фізичного, душевного та соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб і фізичних вад».

У вісімдесяти роки І. Брехман розробляє теоретичні основи збереження та зміцнення здоров'я практично здорових людей [3]. Виділений ним науковий напрям отримує назву «валеологія». Останнім часом у науковій літературі з'являються такі різновиди валеології, як: валеофілософія (Ф. Лазарев, М. Трифонова, 1999), соціально-педагогічна валеологія (І. Липський, 2004) тощо. Історичний аналіз розвитку наукових напрямів, які вивчають проблематику здоров'я, вказує, що питанню здоров'я останнім часом приділяється велика увага.

Серед численних робіт слід відзначити працю Е. Булич, І. Муравова «Теоретичні основи валеології», у якій автори наводять «означення здоров'я, запропоновані спеціалістами різних країн» [4, с. 35–52]. Наведені Е. Булич, І. Муравовим визначення поняття «здоров'я» лише підкреслюють багатогранність цієї дефініції. Автори зазначають, що «різноманітність уявлень про сутність здоров'я... привела до того, що кожний із спеціалістів розглядав здоров'я з позиції своєї науки чи навіть із вужчих позицій — відповідно до спрямування своїх досліджень» [4, с. 35].

Світова наука передбачає цілісний (холістичний) підхід до здоров'я. Усі складові здоров'я невід'ємні одна від одної, тісно взаємопов'язані, діють одночасно, а їх інтегрований вплив визначає стан здоров'я людини.

Особливо гостро стоїть питання щодо подолання в людей недбалого ставлення до свого здоров'я, що свідчить про низький рівень культури здоров'я населення України в цілому. Значну роль у цьому питанні повинна відіграти валеологія через удосконалення педагогічного процесу. Педагогіка нового часу — це педагогіка духовності, гуманістичного розвитку, педагогіка любові. Завдання валеології як науки педагогічного напрямку — зробити освітній процес здоров'язбережувальним.

Усвідомлюючи це, протягом останніх років створюються школи сприяння здоров'ю, у яких активно пропагується здоровий спосіб життя, проводяться виховні заходи зі сприяння зміцненню здоров'я, з профілактики шкідливих звичок, у яких задіяні всі учасники навчально-виховного процесу.

На сучасному етапі розвитку суспільства кожна нація турбується про виховання творчої еліти. Виховати вчених — нелегка праця. З огляду на це дедалі актуальнішим стає питання навчання, виховання та розвитку обдарованих дітей. Сучасні словники містять понад сто визначень поняття «обдарованість». Термін «обдарований» був уведений А. Тресвим у 1839 році в контексті пояснення слова «геній».

Проблеми роботи з обдарованою молоддю досліджували такі вітчизняні фахівці, як В. Алфімова, Н. Аніскіна, Л. Тихенко, В. Дружиніна, О. Маринушкіна, О. Микитюк та інші, а також зарубіжні вчені Дж. Ротер, Дж. Гілфорд, Р. Стернберг, Л. Термен, П. Торенс та інші.

Обдарована дитина — це дитина, яка вирізняється яскравими, очевидними досягненнями в тому чи іншому виді діяльності. Обдаровані діти наділені високим творчим потенціалом і можливостями. Важливою характеристикою обдарованості є креативність — здатність до творчості. Аналіз праць вітчизняних і зарубіжних учених дає змогу дійти такого висновку: коли йдеться про обдарованих дітей, мають на увазі дітей з підвищеним рівнем виявлення інтелектуальних, творчих, академічних і соціально-особистісних природних здібностей, а також дітей з прихованими, тобто потенційними, можливостями.

Єдиних рекомендацій щодо навчання обдарованих дітей немає і не може бути, адже кожна дитина унікальна, має свої переваги й недоліки. Тому головним у роботі з обдарованими дітьми є індивідуальний підхід до учня.

В Україні існує державне замовлення, що передбачає роботу з обдарованими та соціально активними дітьми. З метою створення сприятливих умов для всебічного розвитку обдарованих учнів і розквіту їхнього творчого потенціалу створено Малу академію наук України.

Мала академія наук України має сприяти самореалізації особистості засобами позашкільної творчої діяльності за інтересами, а саме: цілеспрямованій, конкретній, систематичній, організованій і прогнозованій пошуковій, дослідницькій, експериментальній роботі в наукових секціях, наукових товариствах учнів.

Духовне самовдосконалення особистості, формування її як неповторної інтелектуальної особи — майбутнього вченого, дослідника, спеціаліста — головна мета навчально-виховного процесу в наукових гуртках, секціях, товариствах. Розвинути індивідуальні якості, підтримати ініціативу членів МАН, підняти їх авторитет у своїх очах і очах друзів, батьків — ось до чого повинен прагнути кожний науковий керівник або педагог творчого об'єднання.

Мала академія наук України представляє собою на даному етапі Всеукраїнське державно-громадське об'єднання учнів, що складається з територіальних відділень, до яких входять наукові товариства учнів районного, міського підпорядкування та наукові товариства, наукові секції учнів навчальних закладів різних типів.

МАН — освітня система, яка забезпечує організацію та координацію науково-дослідницької діяльності учнів, створює умови для їх інтелектуального, духовного, творчого розвитку та професійного самовизначення, сприяє нарощуванню наукового потенціалу країни [7].

У 2012–2013 роках проводилося анкетування учнів-манівців віком від 15 до 17 років. Була здійснена оцінка рівня обізнаності учнів із питань сприяння їх здоров'ю та творчому розвитку в умовах МАН. Після аналізу отриманих відповідей на питання маємо такі результати (рис. 1):

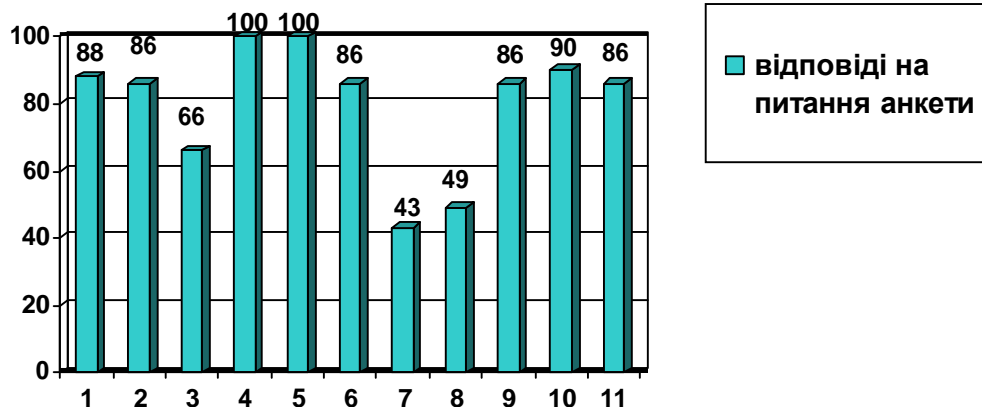

Рис. 1. Результати обізнаності школярів із питань впливу участі в конкурсі-захисті науково-дослідницьких робіт МАН на їх здоров'я та творчий розвиток

Серед опитуваних школярів 88% мають уявлення про МАН і відповідають, що це — державний проект, спрямований на пошук, підтримку творчого розвитку обдарованих і здатних до наукової діяльності учнів; 86% брали участь у конкурсі завдяки рекомендаціям учителя, 66% обирали тему разом з учителем. Усі учні після участі в конкурсі-захисті науково-дослідницьких робіт покращили свої знання з предмета, отримали цінний досвід, познайомилися з новими цікавими людьми, підвищили свій авторитет у класі, відкрили в собі такі якості, як зосередженість, ораторські здібності, комунікабельність, витривалість, упевненість; 86% учнів дізналися, що валеологія — це наука, без якої неможливий прогрес у сфері освіти та самоосвіти, яка розкриває питання збереження свого здоров'я. Захотіли стати студентами кафедри валеології ХНУ ім. В. Н. Каразіна 43%.

Також 49% учнів вважають, що участь у МАН сприяє зміцненню здоров'я, підкреслюють, що вони багато дізналися про здоров'я, як його зберегти, почали займатися спортом, перестали вживати енергетики, чіпси, сухарики. Деякі школярі пояснили, що цей легкий стрес, який вони отримали під час наукової діяльності у МАН, може бути корисним, стимулюючим.

Вважають, що участь у конкурсі МАН сприяє творчому розвитку особистості 86% учнів. Вони пояснили, що під час написання науково-дослідної роботи та її захисту в них розвивається мислення, пам'ять, удосконалюється мова, вони вчаться правильно ставити питання та відповідати на них а це в якоюсь мірою також творчість, добре розвиваються ораторські здібності, творчий підхід до написання роботи. 90% під час написання наукової роботи зіткнулися з деякими проблемами, а саме: великий об'єм інформації та складність її обробки й пошуку; складність із роботою на комп'ютері; мало часу на роботу; небажання опитуваних відповідати. Хотіли б ще раз стати слухачами МАН 86% учнів.

У дослідженні проведено оцінку тематики науково-дослідницьких робіт учнів і розподілено теми за напрямками формування здоров'я (рис. 2).

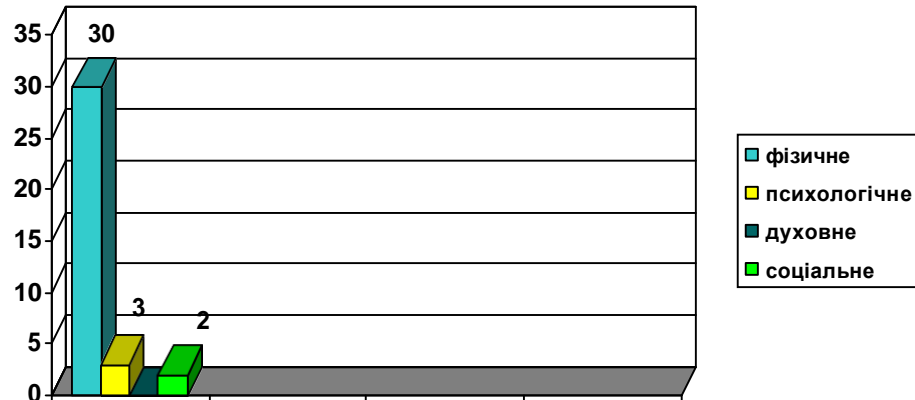

Рис. 2. Розподіл тем за напрямками формування здоров'я

У 35 тем науково-дослідницьких робіт учнів-манівців 30 стосуються фізичного здоров'я, 3 — психологічного; 2 — соціального; тем, які б стосувалися духовного здоров'я, не виявлено.

Проаналізувавши дані теми, можемо зробити висновок, що учні або цікавляться проблемами, які є на даний час у суспільстві, або проводять дослідження, якими займається школа, у якій вони навчаються. Більшість тем медичного характеру, які пов'язані з валеологією, але зводяться до фізіологічного й анатомічного вивчення організму, виявлення хвороб та їх лікування.

Отже, виявлено, що участь у конкурсі-захисті науково-дослідницьких робіт слухачів МАН секції «Валеологія» сприяє здоров'ю та творчому розвитку школярів, особливо його соціальної складовій. Учні дізналися багато нової інформації про здоров'я людини та способи його збереження, вирішили вести здоровий спосіб життя, займатися спортом, дотримуватися режиму дня, а також школярі познайомилися з новими цікавими людьми, поглибили свої знання з різних предметів, удосконалили ораторські здібності та навички роботи з комп'ютером.

ЛІТЕРАТУРА

1. Амосов Н. М. Энциклопедия Амосова. Алгоритм здоровья / Н. М. Амосов. — М.: АСТ; — Донецк: Сталкер, 2002. — 509 с.
2. Анохин П. К. Узловые вопросы функциональной системы / П. К. Анохин. — М.: Наука, 1980. — 198 с.
3. Брехман И. И. Валеология — наука о здоровье / И. И. Брехман. — 2-е изд., доп., перераб. — М.: Физкультура и спорт, 1990. — 208 с.
4. Булич Е. Г. Валеология. Теоретичні основи валеології: навч. посібник / Е. Г. Булич, І. В. Муравов. — К.: ІЗМН, 1997. — 224 с.
5. Кабацька О. В. Формування культури здоров'я школярів засобами проведення конкурсів наукових робіт та конференцій / Кабацька О. В., Набока І. Є., Нейкалюк Н. Х. // Педагогіка здоров'я. II Всеукр. наук.-практ. конф., 7 квітня 2012 р. : матер. конф. — Х. : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2012. — С. 139–141.
6. Калью П. И. Сущностная характеристика понятия «здоровья» и некоторые вопросы перестройки здравоохранения : обзорная информация / П. И. Калью. — М., 1998. — 67 с.
7. Ковбасенко Л. І. Методика виховної діяльності в Малій академії наук України. — Київ, 2006. — 116 с.
8. Наказ МОНмолодьспорту України від 22.09.2011 № 1099 «Про затвердження Положення про Всеукраїнські учнівські олімпіади, турніри, конкурси з навчальних предметів, конкурси-захисти науково-дослідницьких робіт, олімпіади зі спеціальних дисциплін та конкурси фахової майстерності». — Режим доступу: <http://man.gov.ua>
9. Наказ ДОН Харківської облдержадміністрації від 04.01.2013 № 7 «Про проведення II етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН України у 2012–2013 навчальному році». — Режим доступу: <http://guonkh.gov.ua>
10. Хроника ВОЗ. — 1978. — № 7. — С. 393. — Режим доступу: <http://newsme.com.ua>
11. WHO: The first ten years of the world. — Geneva, 1958. — P. 459. — Режим доступу: <http://book.net/index.php>